

Strategijske kombinacije

Pukovnik u penziji *VASILJE CEROVIĆ*

U članku se razmatraju strategijske kombinacije kao zasebna tematska celina u korpusu strategije, uz oslanjanje na empirijsku podlogu i odgovarajuće interpretacije ratnog iskustva.

Različite elemente u strategijskim kombinacijama autor je svrstao u tri grupe: fizičke, psihičke i metodološke. I kada se izričito ne nabrajaju, značaj tih grupa je velik, posebno sa stanovišta njihove glavne ili sporedne uloge i međusobnih veza i zavisnosti.

U strategijskim kombinacijama najuočljivija je uloga vidova i rodova oružanih snaga, napada i odbrane, pokretljivosti i manevra, prostornih i vremenskih koordinata. Ipak, najbolja rešenja nisu isključivo u veštini kombinovanja tih elemenata, jer, pored merljivih, materijalnih elemenata, postoje i moralni, koji se ne mogu tačno odrediti, a ponekad su presudni.

Strategijske kombinacije su moguće samo s elementima koji strategu stoje na raspolaganju, a ne kao neka vanvremenska kombinatorika ideja bez oslonca u stvarnosti. Građa za njih se crpe iz iskustava koje je sabrala istorija i iz individualnosti trenutka za koji se pripremaju. Najviše se postiže kada se upotrebe elementi koji se najlakše mogu povezati i na način na koji dotle nisu bili povezivani.

Izdvajanje strategijskih kombinacija u zasebnu tematsku celinu u korpusu strategije može se prihvatiti oslanjajući se na empirijsku podlogu i odgovarajuće interpretacije ratnog iskustva. Međutim, s obzirom na uobičajene teorijske sistematizacije, to se može i osporavati. Usvajajući prvu tezu, pokušali smo je potkrepiti izvesnim argumentima i ilustrovati je navodima koji je čine uverljivijom, i iskustvima koja će je predstaviti plastičnije.

Esejistička forma ovog rada ne obezbeđuje mu strogost metodološke procedure. U naknadu za to dopušta upitanost nad višestrukim problemima strategijskog kombinovanja izvan unapred viđene i krute sistematizacije. Štaviše, namerno smo se klonili svake krute sistematizacije, imajući na umu upozorenje da ona nije preporučljiva, budući da je svaki rat okružen

neizvesnostima i da valjane strategijske kombinacije podjednako zavise i od ispravnog tumačenja iskustva i od razumevanja novih okolnosti. Ako je, uprkos tome, proistekla izvesna struktura podcelina, onda je to pre i više zasluga materije nego autorovog smišljenog nastojanja.

Mnogo je vojnih pisaca i stratega praktičara koji su pisali i govorili o strategijskim kombinacijama. Iako ta razmatranja nisu celovito i sistematski formulisana, činjenica je da su ih imenovali i o njima raspravljali. Kada se tome doda i ratno iskustvo, otvara se mogućnost da se strategijsko kombinovanje ispituje kao sadržaj strategije koji se ne može odvojiti od njene suštine.

Uz tu pretpostavku nameće se i još jedna: u svakoj složenoj delatnosti, koja iziskuje različite materijalne elemente, intelektualni napor i određeni postupak, postoji mogućnost kombinovanja. Slikar kombinuje boje, muzičar tonove, pesnik reči. Proizvodnja je kombinovana upotreba fizičko-intelektualne radne snage, mašina i repromaterijala. I lekar kombinuje razne lekove i u različitim dozama. Ipak, između takvog kombinovanja i strategijskih kombinacija postoji velika razlika. Najpre, razlika je u broju elemenata u strategijskim kombinacijama, njihovoj raznolikosti i neustaljenosti. Sledeća razlika je u tome što je rat dvostran proces, delovanje na živ objekat koji reaguje, pa usled toga kod strategijskog kombinovanja treba računati i s tim šta namerava i preduzima protivničko strategijsko vođstvo. Poslednja razlika je u tome što strategijsko vođstvo ne bira slobodno i ne gradi po svojoj volji i zamisli elemente za strategijsko kombinovanje, već su oni uglavnom dati, i najviše što ono može da učini to je da iz njih izvuče maksimum.

Navedenu pretpostavku ilustrovaćemo primerima iz istorije i teorije ratne veštine.

VOJSKOVOĐE I VOJNI PISCI O STRATEGIJSKIM KOMBINACIJAMA

Sun Zi (Sun Vu), jedan od najstarijih vojnih pisaca Ratne veštine (*Umijeće ratovanja*) (za koga se smatra da je delo s tim naslovom napisao između 400. i 320. godine pre nove ere),

smatrao je da postoji neograničen broj kombinacija u kojima se mogu upotrebiti redovne i vanredne snage, kao što se od nekoliko nota u muzici može stvoriti bezbroj melodija i od nekoliko osnovnih boja u slikarstvu bezbroj slika. Polibije je, u istom smislu, pisao da je Kartaginjanima, u bici kod Kane (216. godine pre naše ere) pobedu donela, kao i u ranijim bitkama, njihova premoć u konjici, a prema načelu da je bolje imati upola manje pešadije i nadmoćnu konjicu, nego stupiti u borbu s podjednako jakom pešadijom i konjicom. Iako izričito ne spominje strategijsko kombinovanje u upotrebi pešadije i konjice, iz kvantitativnih određenja za jednu i drugu vidi se da je reč o tome.

I drugi vojni pisci su razmatrali istu misao na više načina i sa više različitih elemenata. H. Lojd je neograničen broj kombinacija u strategiji vezivao za brojnu jačinu, vrstu i kvalitet trupa, zemljište i vreme. U konkretnoj analizi, on je tvrdio da tadašnju rusku vojsku može pobediti samo pešadija, kombinovana s velikim snagama konjice (jer Rusi imaju najbolju pešadiju, ali im konjica nije tako dobra kao kod drugih naroda). M. Saksonski, i za njim Giber, računali su u strategijskim kombinacijama sa razvojem i borbenim porecima armija, povoljnim i nepovoljnim položajima i utvrđenjima i sl. Napoleon je smatrao da je komandant kopnene vojske upućen na kombinovanje svih rezona, budući da neprijatelja nikada ne vidi jasno ni u celini, niti sasvim pouzdano zna gde se nalazi. Klauzevic je pisao o kombinovanju bitaka, fizičkih i duhovnih snaga. T. E. Lorens je razlikovao fizičke, merljive elemente od bioloških, koji se mogu tek delimično proračunati, i psihičkih, koje je najteže odrediti. Žomini je smatrao da jedna potpuna i odlučujuća pobjeda može doneti potrebne rezultate i bez velikih strategijskih kombinacija, jer više nego išta drugo moralno stanje vojske i nacija čini pobjede i njihove rezultate odlučujućim. Jedan od najboljih načina dobrog kombinovanja u ratu, po njegovom sudu, bio bi da se pokreti narede tek posle pribavljanja sasvim pouzdanih obaveštenja o neprijateljskim aktivnostima.

Od savremenih vojnih pisaca, De Gol je zahtevao u strategiji kombinovani napor inteligencije i instinkta. Mao Zedong je smatrao da je u strategijskim procenama i odlukama neophodno sagledati sledeće elemente: sveukupnost snaga, sredstava, snabdevanja, politike, privrede, geografije i klimat-

skih uslova. Bofr se, u nastojanju da jednostavno predstavi strategiju i strategijske kombinacije, poslužio formulom: $S = KFMt$. Strategija (S), dakle, uslovljena je specifičnim koeficijentom individualnog slučaja (K), materijalnim snagama (F), moralnim snagama (M) i vremenom (t). Razlikujući, na tragu L. Harta, dve osnovne strategijske koncepcije, neposrednu i posrednu, on smatra da je u prvoj odlučujući uticaj materijalne snage, dok je moralna snaga manje značajna i vreme relativno kraće. Za posrednu strategijsku koncepciju moralna snaga ima presudnu ulogu. Po njegovom mišljenju psihološki elemenat, koji postoji u svakoj strategiji, u posrednoj zauzima počasno mesto. U tom slučaju moguće je zameniti materijalnu snagu koja nedostaje snagom dobro izgrađene ideologije i snagom kombinacija koje se stvaraju na osnovu smišljenog i tačnog proračuna. Eklz je razmatrao vojne i političke, ekonomske i psihološke elemente sile, takođe i njihov kombinovani udeo u celom spletu savremenih sukoba, koji idu od onih kontrolisanih, iz spektra hladnog rata, do onih nekontrolisanih, što mogu da završe neograničenim nuklearnim ratom. On je isticao prednost logističkog stanovišta pred tehničkim. Prvo, obuhvata sva tehnička sredstva rata, omogućuje strategijsku elastičnost i pokretljivost, a, drugo, teži da se usredsredi na usavršavanje u jednoj oblasti, pa je osuđeno na jednostranost, čime je lišeno izbora koji donose strategijske kombinacije. Ta vrsta jednostranosti naročito je došlo do izraza u nekontrolisanom razvoju nuklearnog oružja koje nije moglo da bude upotrebljeno ni u jednom sukobu posle drugog svetskog rata. Upravo ta činjenica navela je neke trezvene posmatrače na misao da bi pretnja nuklearnim oružjem u pomenutim sukobima bila isto što i pretnja smrtnom kaznom za svaki krivični prestup.

I u narodnooslobodilačkim i revolucionarnim ratovima značajno je strategijsko kombinovanje. Tito je sažeto formulisao strategiju koja je primenjena u jugoslovenskom narodnooslobodilačkom ratu 1941–1945. godine, kao složenu kombinaciju: (1) narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, u oblasti vojne organizacije; (2) komunističke partije Jugoslavije i Jedinog narodnooslobodilačkog fronta (s mnogobrojnim masovnim društvenim i političkim organizacijama), u oblasti političke organizacije; (3) frontalnog i partizanskog načina ratovanja, u oblasti ratne veštine; i (4) borbe za narodnu vlast i nacionalnu ravnopravnost na liniji bratstva i

jedinstva, u pogledu budućeg društvenog uređenja. Ngujen Vo Djap formulisao je strategiju rata u Indokini, u opštem smislu, kao kombinaciju vojnih operacija s političkom i ekonomskom akcijom, a u užem, vojnom smislu, kao kombinaciju gerilskih (vod, četa), regionalnih (bataljon) i regularnih (puk, divizija) jedinica, u oblasti vojne organizacije, i kao kombinaciju gerilskog oblika borbe s principima regularnog rata, u oblasti ratne veštine.

Navodeći ta sažeta gledišta nekih vojnih teoretičara i stratega praktičara o problemu strategijskih kombinacija, želeli smo da istaknemo tu ustaljenu osobinu strategije. Ovde nećemo pribeležiti sva značenja koja su davana strategijskim kombinacijama, ni pobrojati sve elemente koji su u njima sadržani. Uopšteno, bitni elementi u strategijskim kombinacijama mogu se svrstati u tri grupe: (1) fizički: snage, sredstva, prostor (s prirodnim i veštačkim objektima) i vreme (atmosfersko i astronomsko kao četvrta dimenzija prostora), (2) psihički (intelektualni, emocionalni, instinktivni, intuitivni) i (3) metodološki (koji se tiču borbenih rasporeda i postupaka, tj. načina borbe ili ratovanja). I kada se ne nabrajaju posebno, ti se elementi nužno podrazumevaju. Međutim, važnije od toga je kako se oni kombinuju u konkretnom ratu, koji se od njih smatra glavnim, koji zauzima mesto srednjeg člana, a koji je sporedan, i kakve su među njima uzajamne veze i zavisnosti. Mogući su različiti pristupi. Pokušaćemo da ih ilustrujemo primerima koji najviše ističu razlike. Prvom pristupu je svojstveno to što se sve ili gotovo sve stavlja na jednu kartu, na jedan elemenat koji se maksimalizuje, po uzoru na fizičke i hemijske procese, na primer na vazduhoplovnu ili raketnu moć. Rezultat takvog pristupa je teorijski iskazan, u savremenosti kao strategija „masovne odmazde”, ili kao strategija „uzvratnog udara”, ili, sa osloncem na kosmička sredstva, kao „strategijska odbrambena inicijativa”, popularno nazvana „rat zvezda”. Svi drugi elementi vojne moći su u senci tog glavnog, mada se i njima daju određeni značaj i uloga. U drugom pristupu se iz svih raspoloživih elemenata izvlači optimum, prema biološkom uzoru. Taj pristup je najpotpunije izražen u narodnim ratovima (odbrambenim, oslobodilačkim i revolucionarnim), u kojima je na delu strategija narodnog rata, koja izvlači optimum borbene moći iz svih izvora iz kojih se može izvući.

FIZIČKE I MORALNE SNAGE

Za postupak kombinovanja u strategiji bitno je da se neki elementi mogu proračunati i predvideti sa više, neki sa manje izvesnosti, dok u trećima izvesnosti ne može biti. To znači da nešto valja prepustiti slučaju. „Prepustiti sreći što manje, koliko možeš predvideti, jer će ionako pri izvođenju dejstava slučaj igrati preveliku ulogu” (Fridrih Veliki). Sličan smisao ima i stav prema kome slučaj, osobitosti ima „moć da vrši svoje golemo pravo” (Hegel). Ti poslednji elementi ne mogu se u strategijskim kombinacijama upotrebiti racionalno. Odatle sledi da u strategijskom kombinovanju ima posla ne samo za intelekt, već i za intuiciju i instinkt stratega. Pretpostavimo da je trećina ili četvrtina elemenata među iracionalnima, a dve trećine ili tri četvrtine su racionalne. O prvim se može rasuđivati po osećanju, drugi se mogu rešavati na osnovu statističkih zakona verovatnoće ili čak prema egzaktnim fizičkim zakonima. Svaka strategijska kombinacija podrazumeva primenu sile, mada u različitim srazmerama. Gde se računa sa izrazitom vojnotehničkom nadmoćnošću, tu su strategijske kombinacije prostije, približno jednak odnos snaga već zahteva složenije kombinacije, a najteži su problemi kombinovanja za stratega koji raspolaže slabijim, ili čak znatno slabijim snagama.

Ono što je u strategijskim kombinacijama odmah uočljivo, jeste glavna ili pomoćna uloga koja se daje kopnenoj vojsci, ratnoj mornarici, ratnom vazduhoplovstvu ili raketnim snagama. U vezi s tim je i glavna ili pomoćna uloga koja se daje ofanzivi, odnosno defanzivi, kao i glavni ili sporedni značaj koji se daje pojedinim ratištima i vojištima, operacijskim pravcima i objektima. Međutim, ma koliko to bilo zavodljivo, predstavljalo bi zabludu ako bi se pomislilo da se valjano rešenje nalazi isključivo u veštini kombinovanja i da same strategijske kombinacije mogu da reše sve probleme (Klauzevic). Jer ono što je najjednostavnije, to je u ratu i najteže. U prilog tome navođena je izreka da i pukovski pisar, na karti, može zamisliti najsjajnije kombinacije, ali prave teškoće nastupaju tek onda kada ih treba sprovesti u život na ratištu (Mering). Tu opomenu potkrepljuje svedočenje stratega koje se zasniva na iskustvu. Prema tom iskustvu: „U ratu su omaške

normalne a greške obična stvar; obaveštenja su retko potpuna, često netačna a vrlo često navode na pogrešan put. Uspeh ne postiže ljudstvo s materijalom u primernom stanju, već ostaci organizacije istrošene u borbama i potresene psihičkim šokom. Cilj se u ratu postiže u uslovima koje često nameću krajnje nepovoljne situacije. U svetlosti tih činjenica, komandant treba da očekuje da mora izgrađivati svoj postupak u toku kontrole planiranog dejstva" (Eklz).

Strategijske kombinacije, dakle, ne mogu se zamisliti ni kao igra na sreću, ni kao igra za zabavu. One zahtevaju objektivnu procenu situacije, tačan proračun sopstvenih mogućnosti u vremenu i prostoru i čvrstu volju u sprovođenju na delu. Njihovu uspešnost ne bi trebalo ceniti po veličini cilja koji je postavljen, već po naporima koje su pokrenule i rezultatima ostvarenim u praksi.

Ispod strategijskih kombinacija koje se pletu instrumentom oružanih snaga, slojevitom stukturom njihovih vidova i rodova, mogu se, pri pažljivijem posmatranju, zapaziti druge koje su satkane od ideoloških, moralnih i političkih elemenata. S njima se računa, iako se na prvi pogled ne vide kao one fizičke. Napoleon je predstavio moralne snage prema fizičkim u srazmeri 3:1. Ali u iskustvima iz novijih ratova videće se još veće srazmere. Ilustracije radi, razmotrićemo neke primere strategijskih kombinacija u ratovima čiji smo savremenici, a u kojima se fizička i moralna nadmoćnost najreljefnije iskazuje.

U narodnooslobodilačkom ratu protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika 1941–1945, fizički odnos snaga je sve do jeseni 1944. bio u korist neprijatelja, i to u srazmeri od 10:1 do 6:1. I Mao Zedong je pisao o mogućnosti vođenja revolucionarnog narodnog rata i kada protivnik raspolaže strategijskom nadmoćnošću u srazmeri 10:1. U Alžiru Francuzi su imali 300.000 vojnika prema 30.000 boraca alžirskog oslobodilačkog fronta. U Vijetnamu Amerikanci su angažovali oko 500.000 vojnika protiv protivnika koji ni izdaleka nije imao takve regularne snage, a u tom ratu je ostvarena i najveća vojno-tehnička nadmoćnost jedne strane koja se može zamisliti.

Na osnovu takvog odnosa snaga, posmatranog sa vojno-tehničkog i moralnog stanovišta, moguće su dve vrste strategijskih kombinacija. *Prve* se zasnivaju na kombinovanim

dejstvima kopnenih, vazduhoplovnih i pomorskih snaga, pri čemu se odlučujući značaj daje fizičkoj sili. Naučno-tehnološki razvoj, koji je doveo do izvanrednog razvoja industrije naoružanja, navodi na pretpostavku da se metodi analize i kombinovanja koji se u njoj primenjuju mogu koristiti i u strategiji. Iako je u takvom nastojanju postojala racionalna težnja da se prevaziđe preterana samostalnost pojedinih vidova oružanih snaga, koja je vodila odvojenim pogledima na rat i način ratovanja, ipak je njime oživljena neka vrsta vojnog „fordizma” koji ističe organizaciju i tehniku, a zapostavlja ljude (Svečin). Zanimljivo je opšte upozorenje da metode analize i kombinovanja, koje imaju uspeha u industriji, nisu na isti način pogodne i u strategiji, što je, na primer u Vijetnamu, dovelo do ogromnog utroška ratnog materijala i do velikih ljudskih gubitaka i materijalne štete.¹ Ispostavilo se, međutim, da svođenje strategijskih kombinacija na tehnološke, pri čemu se prednost davala novim sredstvima u naoružanju kopnene vojske, ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva, ne uvažava činjenicu da se tako ne mogu rešiti problemi političke i ekonomske prirode. Nepristrasni istraživači uzajamnih veza između tehnoloških i političkih elemenata u strategijskim kombinacijama, i među američkim naučnicima, upozoravali su na opasnost od jednostranog priklanjanja prvima, budući da su ona bliža političkom bankrotstvu i mogućem vojnom porazu. Ali, zaslepljenost tehnološkom moći to je upozorenje previdela.

Druge strategijske kombinacije zasnivaju se na optimalnoj koordinaciji političkih snaga s oružanim snagama, političke borbe s oružanom borbom, oružanog ustanka s revolucionarnim ratom, pri čemu težište može biti premešteno sa jednih na druge snage i sa jednih na druge oblike i načine borbe, ali ne prestaje njihovo udruženo dejstvo. Može, na prvi pogled, izgledati neobično i neočekivano što je takvo, kompleksno strategijsko kombinovanje steklo šansu u industrijski i naučno nerazvijenoj zemlji kao što je Vijetnam. Ali to ne protivreči istorijskom iskustvu. U narodnim ratovima, koji se javljaju upravo onda kada je odnos oružanih snaga krajnje nepovoljan,

¹ Na vijetnamsko ratište bačeno je više bombi nego u Evropi u drugom svetskom ratu. Poginulo je više od dva miliona stanovnika Indokine. Uništena su materijalna dobra i vegetacija u većem obimu nego u bilo kom drugom ratu.

borbeni duh kao izraz čvrstine moralnog ubeđenja, dokazuje svoj udeo u stratezijskim kombinacijama na očigledan način. Takav borbeni duh i moralna čvrstina postaju potrebniiji što je ratište prostranije i što su snage više decentralizovane (više rasturene).

Neophodno je da se osvrnemo i na stratezijske kombinacije koje su se, na obe zaraćene strane, ograničile na upotrebu oružanih snaga. Sa tog stanovišta rat u Koreji sadrži trajne pouke. Najpre stoga što je to, rekli bismo, najdinamičniji rat u istoriji, a zatim i zbog toga što je završen bez stvarnog pobednika na liniji na kojoj je i počeo, a koja je razdvajala dve korejske države. Dinamičnost tog sukoba ogleda se u tome što su u prvoj fazi oružane snage sa severa potisnule one na jugu, ostavljajući im na raspolaganju samo uzani pojas fusan-skog mostobrana. U drugoj fazi, južnokorejske snage, uz pomoć snaga Ujedinjenih nacija, prvenstveno američkih, zaustavile su nastupanje protivnika, a onda ga protivnapadom nagnale na povlačenje sve do kineske granice. U trećoj fazi, severnokorejske snage, uz podršku brojnih i jačih snaga „kineskih dobrovoljaca” revanširale su se saveznicima sa juga – da bi, na kraju, obe strane u sukobu uvidele da ne mogu postići vojnu pobedu i sve prepustile političkim pregovaračima. U tom ratu uočavaju se suprotni ideološki motivi i različita recepcija iskustava iz drugog svetskog rata. Severna Koreja je pogrešno ocenila mogućnost za „izvoz revolucije” oružjem, što je, posle pretrpljenog neuspeha, imalo za posledicu uvlačenje u rat kineskih dobrovoljaca. Ali ni „izvoz kontrarevolucije” sa juga nije imao veće izgleda, osim po cenu nuklearnog rata, a ta cena je, očevidno bila, neprihvatljiva u jednoj marginalnoj oblasti i povodom marginalnog interesa. Tako su, moglo bi se reći, u stratezijskim kombinacijama ideološki motivi strana u sukobu uzajamno neutralisani. Severnokorejsko i kinesko stanovište (prvo više pod uticajem sovjetskog uzora, a drugo autohtono), imalo je, kao zajedničku crtu, naglasak na elementu pešadije kao glavnom, nosećem u stratezijskim kombinacijama. Američko stanovište, pak, više se oslanjalo na svoju izrazitu nadmoćnost na moru i vazдушnom prostoru, računajući da će time poštediti i napore i žrtve na kopnu. U praksi se s jedne strane, pokazalo, da pešadija bez dovoljno podrške avijacije, a u priobalnom pojasu i mornarice, suviše skupo

plaća svoje napredovanje i da, najposle, ostaje bez snage kada treba eksploatisati postignuti uspeh. S druge strane, pokazalo se da prevlast u vazduhu i na moru nije dovoljna za pobedu bez jake i brojne pešadije (Ružeron).

Strategijsku kombinaciju koju sugerise vojno-tehnička nadmoćnost najjednostavnije su izrazili Amerikanci u Vijetnamu formulom „pretraži i uništi”. Tom formulom je, u datom vremenu iskazana, strategijska zamisao o načinu vođenja rata u celini. Njena je suština u vojnom nasilju koje druge elemente potiskuje na sporedan kolosek ili ih i sasvim zanemaruje. Međutim, ratujuća strana koja tako postupi s moralnim i političkim elementima ipak se s njima suočava u transformisanom, psihološkom obliku koji se iskazuje kao čvrstina, istrajnost i smelost, odnosno kao savitljivost, malodušnost i kukavičluk.

Strategijsku kombinaciju na koju navodi vojnotehnička slabost, kao što se može i očekivati, najsazetije su iskazali Vijetnamci formulom „udari i izmakni se”. I njom je izražen pogled na način vođenja rata u celini u datim uslovima. Njena suština pogotovo nije u prostom nasilju, već u razuđenim vojnim akcijama ograničenog obima, koje su usklađene s političkom borbom i usmerene jedinstvenim ciljem i rukovođenjem.

U prvom slučaju, mogućnosti kombinovanja su svedene na materijalni plan, ali su, uprkos golemoj moći na kopnu, moru i u vazduhu, strategijske kombinacije slične. U drugom slučaju, mogućnosti kombinovanja su veće, iako je vojnotehnički elemenat oskudniji. To se događa ponajviše stoga što u strategijske kombinacije ulazi narod sa svim svojim materijalnim i duhovnim moćima. A čim se to dogodi, strategija koja sve polaže na vojnotehničku nadmoćnost navedena je na prilagođavanje protivniku, što znači da gubi inicijativu. U vijetnamskom primeru, američka strategija se od formule „pretraži i uništi” okrenula režimu „strategijskih naselja”. Kako nije uspela da odvoji vijetnamske borce od svog naroda, pokušala je da izoluje narod od boraca. Ali to drugo nastojanje bilo je podjednako teško sprovesti kao i prvo. U iskustvu iz rata u Vijetnamu može se pratiti dvostruki proces sa suprotnim smerom: jedinstvo naroda i vojske na strani Fronta nacionalnog oslobođenja, kojeg su američki stratezi pokušali onemogu-

čiti stvaranjem specijalizovanih štabnih organa za istraživanje raspoloženja Vijetnamaca i načina da se na to raspoloženje utiče. Na prvi pogled je jasno da su to elementi u strategijskim kombinacijama koji su kvalitativno i kvantitativno različiti. Podrška vijetnamskog naroda svojoj oslobodilačkoj vojsci mogla je, eventualno, da bude uravnotežena samo odgovarajućom podrškom američkog naroda intervencionističkim snagama. To se, međutim, nije dogodilo zato što većini Amerikana taj daleki rat nije bio jasan ni čist kako u pogledu cilja za koji se vodi, tako i što se tiče načina na koji je vođen. U prilog tome govori činjenica o relativno raširenoj pojavi dezerterstva među američkim vojnim obveznicima kojima je predstojao vojni rok u Vijetnamu i pretežno plaćeni kontingent ljudstva koji se tamo borio pri kraju rata.

Za savremene oružane sukobe, više nego za bilo koje u prošlosti, vredi, pravilo prema kome je važnije utvrditi šta je stvarni cilj rata od toga kako on treba da bude ostvaren. Rečju, vojnom efikasnošću, sračunatom po tehničkim parametrima, nije moguće nadoknaditi neuverljivost političkog cilja radi koga se rat vodi, a pogotovo to nije moguće ako se otkrije njegova lažna konstrukcija. Američko iskustvo iz Vijetnama doživeli su i Sovjeti u Avganistanu. Ni principima internacionalističke solidarnosti, ni neposrednim interesima bezbednosti Sovjetskog Saveza nije se mogla opravdati oružana intervencija u susednoj državi koja je izazvala dugotrajan i ogorčen otpor avganistanskih mudžahedina i nesumnjiv gubitak međunarodnog prestiža. Ta intervencija je kao i u Americi, izazvala i nezadovoljstvo mladih ljudi čiji su drugovi tamo ginuli ne znajući zašto, i njihovih porodica čiji je gnev zbog uzaludnih žrtava najpre izbio u javnost.

Kad je politički cilj rata neuverljiv, onda se ne može računati s moralnom snagom u strategijskim kombinacijama. Nasuprot tome, uverljivost političkog cilja rata bitna je pretpostavka moralne snage koja, u tom slučaju, dobija ključno mesto u strategijskim kombinacijama. U julu 1941. godine, kada je Hitlerova vojna mašina bila na vrhuncu moći, dokazujući to i napadom na Sovjetski Savez, u Jugoslaviji je počeo ustanak protiv okupatora. Tito je u analizi iskustava s početka ustanka istakao činjenicu da su jugoslovenski partizani bili slabiji u svim materijalnim elementima za vođenje rata, ali da

su raspolagali moralnom snagom i podrškom naroda, koji su i u tim uslovima činili oružanu borbu mogućom. Istu činjenicu potvrdila je nemačka strana priznanjem visokog morala partizanskih boraca, koje je nemoguće pogoditi u srce i koje ni vest o kapitulaciji SSSR ne bi navela da odustanu od borbe.

Strategijske kombinacije su moguće samo sa elementima koji strategu stoje na raspolaganju, a ne kao neka vanvremenska kombinatorika ideja, koja je bez oslonca u stvarnosti. U prilog tome može da posluži jedno pismo generala Vavela, komandanta britanskih snaga na jugozapadnom Pacifiku, iz 1942. godine, u kome on kaže da se lako mogu naučiti opšti principi strategije, ali da komandant često ne može postupati onako kako bi hteo zato što mu nedostaju materijalni izvori i obaveštajni podaci. U istom smislu o moralnom elementu rata pisao je Žan Kolen. On je naglašavao da u bici, kao bitnom aktu rata, moralne snage imaju preovlađujući efekat, ali, uz sve uvažavanje moralnih snaga, njima ne možemo obdariti čoveka koji ih nema. Tome bismo mogli dodati da ista teškoća postoji i kada je reč o celoj armiji, pa i naciji u ratu. Ukratko, nema načina za veštačko ulivanje moralnih snaga u ratu tamo gde za njih nisu date pretpostavke u istoriji i tradicijama i u pravednom cilju rata.

VREME I PROSTOR

U strategijskim kombinacijama vreme i prostor su značajni elementi koji zavređuju posebno razmatranje.

O značaju vremena dovoljno govori činjenica da u savremenosti i ratovi imaju vremensko obeležje, na primer „munjeviti rat“, „rat brze odluke“ ili suprotno, „otegnuti rat“, „dugotrajni rat“. Mnogi teoretičari i praktičari strategije govorili su o vremenu kao oružju strategije.² Ekonomisanje vremenom u svakoj delatnosti, a u ratu pogotovo, ne može se odvojiti od ekonomisanja snagama. Ali, za razliku od drugih

² Zadbijaj vreme – to je najviše što se može očekivati i od najiskusnijeg komandanta (Fridrih Veliki). Može mi se dogoditi da ubuduće izgubim poneku bitku, ali minutu nikako (Napoleon). U ratu sve zavisi od faktora vremena (Lidel Hart). Britanski general Č. Fuler je pisao da se svako načelo strategije može lako primeniti ako se ubrza kretanje i da najviša forma mašinerije mora pobediti, jer štedi vreme, a vreme je faktor koji upravlja tokom rata.

delatnosti, strateg mora računati s protivnikovim nastojanjem da osujeti njegovo ekonomisanje vremenom i snagama. Tako se jednom strategu koji teži brzom rešenju suprotstavlja drugi, težnjom da rešenje odgodi. Rimski vojskovođa Pabije dobio je nadimak „kunktator” (oklevalo), zato što je na svaki način izbegavao bitku s Hanibalom. Kao i s drugim elementima strategije, tako i s vremenom, mora se računati u dvostrukoj perspektivi. To znači, sa stanovišta obe zaraćene strane, ili, po kalendarima i časovnicima njihovih stratega, od kojih se jednom obično žuri, dok drugi okleva i za to oba nalaze valjane razloge. U svakom slučaju, s vremenom se ne može računati kao sa samostalnom veličinom, već uvek u sprezi sa snagama i sredstvima kojima se dejstvuje u ratu. Vreme je, smatra Klauzevic, potrebno obema zaraćenim stranama, a koja će od njih moći da očekuje naročitu korist od vremena, to zavisi od mnogih okolnosti. Prema njegovom sudu, s vremenom će se pre pojaviti nešto korisno za slabiju nego za jaču stranu. Slično tome, povodom rata u Vijetnamu, razmišljao je i H. Kisindžer: „Partizani dobijaju kad ništa ne gube; regularna vojska gubi kad ništa ne dobija”. Ali ovde ima smisla i Makijevelijevo upozorenje, prema kome nije dobro uzdati se u vreme, jer vreme goni sve pred sobom i može da donese dobro kao i zlo, zlo kao i dobro. Protivrečnosti vezane za faktor vremena u strategijskim kombinacijama, koje su primenjene u savremenim ratovima, mogu se nazreti u činjenici da rakete s nuklearnim bojnim glavama preleću evropsko ratište za osam minuta, a razdaljinu između SSSR i SAD za 30 minuta i, nasuprot tome, u činjenici dugotrajnih ratova (Vijetnam, Alžir, Avganistan, Bliski istok), uprkos skokovitom ubrzanju borbenih dejstava masovnom upotrebom aviona, helikoptera, raketa i elektronskih sredstava za osmatranje, obaveštavanje i upravljanje vatrom. Može se zaključiti da je u datim okolnostima strateg taj koji se opredeljuje i proračunava hoće li više dobiti ako se drži one narodne „ko rano rani, dve sreće grabi” ili ako postupi po onoj drugoj „ko polako ide, dalje stiže”. U strategijskim kombinacijama s vremenom ta se odgovornost ne može izbeći.

Prostor je uvek imao značajno mesto u strategijskim kombinacijama, a upotrebom novih ratnih sredstava na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru, a u novije doba i u kosmosu,

znatno je proširen. Geopolitičari su u strategijskim kombinacijama davali prednost evroazijskom prostranstvu i centralnom položaju. Pristalice pomorske moći dokazivale su da se veća korist može izvući od gospodarenja prostranstvom mora i okeana. Treći su dokazivali presudan značaj koju ima prevlast u vazдушnom prostoru. Raketno oružje je relativizovalo sve te tri procene, uvodeći i kosmički prostor u buduću, hipotetičnu „rat zvezdu”. Praktično iskustvo iz savremenih ratova, kao i onih iz bliže i dalje prošlosti, upućuje, međutim, na pretpostavku da je u tom pogledu svaka nacionalna strategija ograničena na strategijske kombinacije u kojima se polazi od prostornih elemenata koji su dati njenim geografskim položajem i raspoloživim sredstvima. Veliki prostor je, svakako, elemenat vojne i odbrambene moći. Za Napoleona se govorilo da nije tačno odmerio iskušenja koja ga očekuju u napadu na Rusiju s obzirom na prostranstvo koje je morao da savlada, naročito prilikom odstupanja. Sličnu grešku je ponovio i Hitler u napadu na Sovjetski Savez, iako u posve drukčijim vojnotehničkim uslovima. Mao Zedong je smatrao da je geografska veličina Kine bitan uslov za vođenje partizanskog rata. Nasuprot tome, procenjivao je da u zemljama male površine, na primer u Belgiji, nije moguće organizovati partizanski rat upravo zbog tog nedostatka. Tito je, pak, našao način da praktično vodi partizanski rat u Jugoslaviji, uprkos njenoj relativno maloj površini. U stvari, značaj bilo kog prostora u strategijskim kombinacijama ističe se tek povezano s borbenim iskustvom i borbenim dejstvima ljudstva. Nijedan položaj, ni prirodni objekat, sam po sebi, nije zaustvio napadača, ali je snagom ljudi koji su ga držali mogao postati tvrd orah.

Istorija tvrđava, utvrđenih linija, skloništa, istorija borbi u planini, na obalama reka i u primorskom pojasu, pruža nam različite primere o vrednostima prirodnih i veštačkih objekata i različite ocene i stavove koje su o toj problematici imali stratezi praktičari i vojni pisci.³ Nepouzdanost utvrđenih linija, kao što je slučaj s Mažinovljevom 1940. i Sigfridovom 1945.

³ Najranije poznato stanovište o utvrđivanju pripisuje se Likurgu, s kojim se slagao i Platon, kaže da Sparti nisu potrebni drugi bedemi do grudi svojih branilaca. Isti smisao ima i Makijevejev misao – da je najbolja tvrđava, ne biti omrznut od naroda, jer u suprotnom nikakva tvrđava ne donosi spas. Maršal Marmon, koji je uviđao potrebu i mogućnosti tvrđava, smatrao je da prvi elemenat otpornosti nekog utvrđenog mesta čini dobro komandovanje.

godine, izazvala je opravdane sumnje u strategijski svrsishodnost veštačkih objekata toga tipa. Takvi objekti imaju smisla jedino u sklopu strategijskih kombinacija koje su svojstvene zamisli o pozicionom ratu, ali zamisao o pokretnom ili manevarskom ratu potpuno ih odbacuje. U vezi sa tim, Mao Zedong i Makartur, iako vrlo različiti stratezi-praktičari, imaju potpuno saglasna gledišta. Prvi je, u *Strategiji revolucionarnog rata u Kini*, na pitanje: „Manevarski rat, ili pozicioni rat?” odgovorio izrično – „manevarski rat ... odsustvo ustaljenog fronta, to je dominantna crta operacije Crvene armije”. Drugi je, kad su mu sugerisali da na ratištu u Koreji, u blizini 38. uporednika, izgradi neprelaznu utvrđenu liniju, odlučno odbio tu sugestiju: „Nemam nimalo želju da u pozicionom ratu izgubim svoje jedinice jednu za drugom” (Ružeron).

Ipak, to odbacivanje utvrđivanja kao sredstva pozicionog rata, nije značilo i odricanje od svakog utvrđivanja uopšte. Ako modernim ratnim sredstvima, u prvom redu avijaciji, pa i teškoj brodskoj artiljeriji ne mogu da odole i najtvrđe linije, ako i najjače tvrđave mogu biti izmanevrisane i ostavljene u okruženju, ipak utvrđivanje poljskog tipa ostaje uspešno sredstvo manevarskog rata. I kinesko-severnokorejsko i američko komandovanje u Koreji, koje se prvobitno lišavalo koristi od utvrđivanja, da se ne bi vezalo za protivnika, kada nije uspeo da ga savlada ofanzivnim manevrima, pribeglo je utvrđivanju kao efikasnom odbrambenom sredstvu.

I u drugim dimenzijama prostora nazire se njegov relativan značaj. Bilo je uspešnih i neuspešnih vazdušnih i pomorskih desanata, uspeh i neuspeh strategijskih bombardovanja sa različitim ciljevima. Na primer, sistematskim savezničkim bombardovanjem pruga i železničkih objekata u Nemačkoj, 22. februara 1945, u kojem je učestvovalo 10.000 aviona, smanjen je železnički promet za 90 odsto, a time i trenutna ratna proizvodnja za polovinu. Nasuprot tome, bombarderska ofanziva protiv Severnog Vijetnama, u vidu stalnih napada na linije snabdevanja, nije imala merljiv uticaj na njegovu sposobnost da isporučuje materijal i borbene potrebe oslobodilačkim snagama na jugu.

Poređenja radi, za stratega kao i za slikara, prirodni objekti nisu toliko sadržani u prostoru, koliko ih oni sami stvaraju objektima vlastitog prostora. Nasuprot tome, nastoja-

nje da se o operacijskim osnovicama i operacijskim pravcima rasuđuje na osnovu geometrijskih principa navodi na dogmatsku krutost kojoj se ratna praksa sveti svojom raznolikošću.

Opšti smisao strategijskih kombinacija jeste smisleno povezivanje različitih elemenata, koje treba da stvori celovito, jedinstveno dejstvo, pri čemu se od svakog tog elementa očekuje udeo. Odatle proističe strategijski plan, kao konkretan izraz strategijskih kombinacija za praktičnu primenu, i alternativni plan, za slučaj predviđenih teškoća i nepredviđenih prepreka. U ratu, sve što pripada celini uvek je u međusobnoj vezi i zato je neophodno da se svaki element u strategijskim kombinacijama predstavi u svom dejstvu, po mogućstvu, sve do kraja rata, i to po svom srazmernom udelu u pretpostavljenom i realnom rezultatu.

POZNATO I NOVO

Ratovi se međusobno razlikuju po ciljevima i načinima na koji se ti ciljevi ostvaruju. Pouzdano se zna da su strategijske kombinacije jednostavnije u ratovima u kojima su sračunate po uzajamnim srazmerama regularnih armija, a znatno su složenije i teže u ratovima u kojima su angažovane sve narodne snage.

Ne postoji apriorno saznanje o činjenicama i odnosima koji grade strategijsku situaciju. Stoga je strategija, koja se ne bi koristila empirijskim uvidom i razlozima, lišena kreativne moći. Strategijske kombinacije prema gotovim obrascima minulih ratova pouzdano će naneti nepopravljivu štetu u sudaru s protivnikom koji je našao novine, mada je dopuštena i pretpostavka da onaj koji ne poznaje istoriju ratova može upasti u zamku, kao što šahista može biti žrtva nekog davno poznatog pa zaboravljenog otvaranja. U kratkotrajnom izraelsko-arapskom ratu 1956. godine, izraelsko vazduhoplovstvo je uništilo egipatske avione na aerodromima na sličan način na koji je to učinilo nemačko vazduhoplovstvo sa sovjetskim avionima 1941. godine. To znači da savremene i buduće strategijske kombinacije neizbežno nose u sebi pečat iskustva, ali se time ne ukalupljaju, već otiskuju i novim putevima. U strategijskim kombinacijama, kao i u umetničkom stvaranju,

ono što je novo i neočekivano mora da proističe iz onog što je isprobano i očekivano. U njima ne vlada proizvoljnost, već se ponavljanjem poznatih postupaka samo stvara podloga za postupak koji je drukčiji i zbog toga neočekivan. To bi bio onaj novi potez u šahovskom otvaranju koje se dugo upražnjavalo. Ilustracije radi, navešćemo i drugi primer iz izraelsko-egipatskog sukoba 1973. godine. Egipćani su izvršili prodor preko Sueckog kanala i proboj izraelske utvrđene linije Bar Lev posve neočekivano za suprotnu stranu, upravo zato što je taj poduhvat bio jednostavan produžetak uobičajene obuke egipatskih jedinica, koja se duže vreme i na isti način obavljala pred očima izraelskih trupa i njihovih komandanata.

U strategijskim, kao i u svim drugim kombinacijama, najviše se postiže kada se upotrebe elementi koji se najlakše mogu povezati, a koji dotle nisu bili tako povezani. U tom slučaju novo jedinjenje predstavlja celinu čija je vrednost srazmerna vrednosti elemenata iz kojih je sastavljena, ali ono ima drukčija svojstva. U tom smislu revolucionarne armije su naročita kombinacija poznatih organizacijskih i formacijskih oblika, s novim duhom i moralno-političkim svojstvima ljudstva, koji služe kao osnova za nove kombinacije taktičkih, operativnih i strategijskih postupaka.

Revolucija ratne veštine Napoleonovog doba nije, kako je pisao Bilov, zasnovana na tehnici, uprkos važnom razvoju artiljerije, ni na većoj pokretljivosti i udarnoj snazi vojske, emancipovane i organizovane u divizije. On smatra da je vojna revolucija u osnovi bila politička revolucija. I Svečin, slično Bilovu, tvrdi da Napoleon nije mogao svoje najuspešnije ratove završiti jedino oružanim dejstvom, već se za obezbeđenje povoljnog mira koristio sredstvima politike. Kada je Napoleon izgubio svoje političke sposobnosti, zaključuje Svečin, njegovi su vojni poduhvati počeli završavati katastrofama – u Španiji, Rusiji, Nemačkoj.

Engels je, kada je reč o Napoleonovim ratovima, video pretpostavke za nov način borbe u sledećem: u kombinovanom dejstvu strelaca i kolona i podeli armije na samostalne divizije ili korpuse, koji su sastavljeni od svih rodova vojske; u novom duhu vojske koji je donela francuska revolucija; i u tehničkim pronalascima kao što su lakši lafeti za poljske topove, koji su ubrzali njihovo premeštanje, i savijen kundak na pušci, koji

je omogućio da se nišani na jednog čoveka, bez čega ne bi bila moguća borba u rasutom stroju. Inače, kod Engelsa se mogu naći i pojednostavljeni stavovi opšteg tipa, kao što je onaj iz polemike s Diringom, prema kome ekonomski uslovi i sredstva pribavljaju „sili” pobjedu, a ko bi htio da reformiše ratnu vještinu, sa suprotnog stanovišta, taj ne bi mogao da očekuje ništa drugo osim batina.

U revolucionarno-oslobodilačkim armijama koje su stekle ime i ugled u drugom svetskom ratu i posle njega, kao što su kineska, jugoslovenska, alžirska, vijetnamska, kubanska – nađen je, na marksističkom tragu, način da se razvije demokratska energija seljaštva, kao najbrojnijeg, najmasovnijeg društvenog sloja, u kombinaciji s radničkom klasom i svim drugim patriotski raspoloženim socijalnim slojevima. Uporedo s tim, u strategijskim kombinacijama nađeno je mesto za ekonomski, politički, moralni (psihološki) i vojni elemenat rata. Takav sveobuhvatni pogled na rat odista stvara teškoće u izdvajanju onoga što spada u vojnu strategiju u užem smislu. Ali, ne bi se reklo da je to problem koji iskršava samo u marksističkom viđenju strategijskih kombinacija i raznih elemenata rata. Naprotiv, Trockij je kao marksista, smatrao da postoje izvesni stalni činioci u ratu, naročito oni ljudski i geografski, koji deluju i kada se tehnika, socijalna struktura i politička organizacija menjaju. On je čak poricao da postoji neka marksistička vojna teorija. A, opet, Lojd Džordž tvrdi da strategija nije samo vojni problem, pošto u njoj postoji i znatan deo visoke politike, i da su državnici u toku prvog svetskog rata, pokazivali suviše obazrivosti pri upotrebi svog autoriteta nad vojnicima. Slično njemu, i Čerčil je smatrao da je u savremenom ratu koji je totalan, potrebno da profesionalne vojne autoritete podržavaju i, ako je potrebno, usmeravaju članovi vlade koji shvataju ne samo vojne, već i političke i ekonomske delujuće snage i koji su u mogućnosti da ih sve usredsrede na postavljeni cilj.

Teoretičari strategije i stratezi praktičari crpe građu za strategijske kombinacije iz iskustava koje je sabrala istorija, i iz individualnosti rata za koji se pripremaju. I jedno i drugo zahteva brižljivu analizu strategijske situacije i jasnu interpretaciju svih njenih bitnih elemenata. Po mišljenju filozofa rata, snage i sredstva treba da budu u srazmeri sa ciljem za koji su

namenjeni. Oni ističu da se kod tog odmeravanja snaga i sredstava mora uzeti u obzir: politički cilj rata, kako s naše, tako i s neprijateljske strane; sagledati snage i prilike u neprijateljskoj, kao i u našoj zemlji; voditi računa o karakteru njegove vlade, naroda i njegovih sposobnosti, i o političkim vezama drugih država i dejstvima koje u tom pogledu rat može da učini. Može se zaključiti da je procena tih raznolikih i povezanih segmenata značajan zadatak, koji se ne može savladati školskim načinom mišljenja. Sagledavajući, u vremenskom smislu, prošlost i budućnost, naći ćemo iste te elemente i u teoriji strategije i u ratnom iskustvu.

Bofr je nazvao spoljašnjim manevrom onaj deo ratnih zbivanja koji se ne odigrava u okviru oružanih snaga, već van njih, na svetskom poprištu, što podrazumeva reagovanje drugih zemalja (savezničkih i protivničkih) prema datom oružanom sukobu. U savremenim uslovima, tu pripadaju procene: vrednosti nuklearnog zastrašivanja, međunarodnog reagovanja, moralnih mogućnosti protivnika i njegove osetljivosti na predviđene operacije i na spoljne pritiske. Unutrašnji manevar, smatra Bofr, determinisan je odnosom materijalnih i moralnih snaga u okviru konkretnog ratišta. Pri tom izrazita materijalna nadmoćnost, lišena moralne podloge, zahteva brzu vojnu operaciju, dok izrazita moralna nadmoćnost sa slabom materijalnom podlogom traži izlaz u dugotrajnom sukobu. Ukratko, svaka strategijska situacija odlikuje se osobenim spoljnim i unutrašnjim elementima, na osnovu kojih se, prema Bofrovoj terminologiji, kombinuje spoljni i unutrašnji manevar.

Izrazit primer spoljnog manevra sa suprotnim efektima pruža izraelsko-francusko-britanski napad na Egipat 1956, povodom suecke krize. Tri sile su bile prinuđene na povlačenje, bez obzira na vojni uspeh koji su postigle, zato što su bile izložene međunarodnoj osudi i lišene podrške od svojih tradicionalnih saveznika. I sovjetska oružana intervencija u Avganistanu bila je suočena s međunarodnom osudom i to ne samo sa Zapada, već i od Kine i više drugih zemalja. Ideološki paravan, podignut socijalističkim i internacionalističkim propagandnim žargonom, nije mogao da prikrije suštinu. Mogućno je da se u oba ta primera nazire odsjaj promenjene strategijske situacije koja je nastala posle jugoslovenskog otpora Staljino-

vom pritisku 1948. godine. Strategijska situacija je promijenjena u tom smislu što se i za malu zemlju koja je rešena da se odupre spoljnom pritisku otvorila perspektiva da u tome uspe i da dobije međunarodnu podršku koja prevazilazi tradicionalne ideološke podele. Jugoslavija je u svom otporu staljinističkom pritisku dobila podršku i sa Zapada i od više drugih zemalja koje su se suprotstavljale hegemoniji velikih sila. A na unutrašnjem frontu glavna snaga koja je predupredila sovjetsku oružanu intervenciju bila je jaka armija koja je podržana jedinstvom naroda. Možda je otpor koji je Jugoslavija pružila staljinističkom pritisku, spolja i iznutra, i način na koji je taj pritisak odbila predstavljao paradigmu za strategiju odvrćanja. U razdoblju „hladnog rata”, koje je potom usledilo, strategija odvrćanja zadobiće ključnu važnost, kao validan odgovor na politiku s pozicija sile. U Titovoj zamisli i jugoslovenskoj praksi, strategijske kombinacije usmerene na odvrćanje spoljnih sila od agresije obuhvatale su bitne elemente – materijalne i psihološke, spoljne i unutrašnje, vojne i moralno-političke.

NUKLEARNI PRETEG

Neophodno je ispitati udeo nuklearnog elementa u strategijskim kombinacijama. Iako je nuklearno oružje upotrebljeno samo jednom i to jednostrano, SAD protiv Japana, pri kraju drugog svetskog rata, njegovo neprestano gomilanje u arsenalima velikih sila dovelo je do toga da ono služi kao udaljena žiža i u ratovima u kojima se ne upotrebljava. U novijim međunarodnim odnosima postojala su dva tipa strategijskih situacija u kojima je upotreba nuklearnog oružja neposredno razmatrana. Konkretno, moguće je da je svet bio najbliži nuklearnom ratu prilikom američko-sovjetskog odmeravanja snaga i „živaca” povodom berlinske i kubanske krize, na početku šezdesetih godina. Ispostavilo se, međutim, da su obe velike sile u tim slučajevima pokazale da su i kod najoštrijih suprotnosti spremne na kompromise. Već tada je moglo biti jasno da su njihovi nuklearni potencijali garantovali uzajamno uništenje ili nepopravljivu štetu. U drugom tipu strategijske situacije, koja je proistekla iz američke nemoći da ostvari

vojnu pobjedu u Koreji i Vijetnamu, javile su se u SAD inicijative vojnih komandanata za jednostranu upotrebu nuklearnog oružja. Te inicijative su onemogućene uviđanjem da bi se tako stečena vojna korist dvostruko uravnotežila moralnom i političkom štetom koja bi time bila prouzrokovana. Međutim, ne bi se moglo zaključiti da je nuklearno oružje prestalo da bude ključni elemenat u strategijskim kombinacijama. Čim je neko ratno sredstvo stvoreno, neizbežno se razmatraju zamisli za njegovu upotrebu u ratu. Štaviše, ispravnije bi bilo reći da takva zamisao prethodi projektovanju i izradi sredstva. Prema tome, dokle god nuklearno oružje bude postojalo u oružanim snagama savremenih država, upotreba tog oružja ne može se isključiti. Ono ostaje bitan elemenat strategijskih mogućnosti i strategijskih kombinacija. Na tu pretpostavku navodi činjenica da su stvorena mnogobrojna nuklearna sredstva od onih strategijske namene do onih taktičkog dometa i značaja. Pretpostavimo li rat između nuklearnih sila koji je počeo konvencionalnim sredstvima, ne može se isključiti pretpostavka da će jedna od njih nakon više neuspeha, pokušati da ih otkloni upotrebom nuklearnog oružja.

Strategijske kombinacije u savremenim uslovima zahtevaju bolju naučnu zasnovanost, to jest tačniji proračun raspoloživih mogućnosti i njihovo usklađivanje s ciljem kome se teži. Ali ta naučna objektivnost nas podseća i na to da, uvažavajući pouzdane činjenice, ne zaboravimo na štetno dejstvo mogućih zabluda i neosnovanih ubeđenja, i to kako kod naših snaga, tako i u pogledu neprijateljevih slabosti. Neosnovano očekivanje zapadnih sila da će malim „zalogajem” (žrtvovanjem Čehoslovačke) zadovoljiti Hitlerov osvajački apetit, zauvek će ostati registrovano kao golema strategijska greška. Takođe, pogrešno je bilo i Staljinovo zamišljeno ubeđenje da će sovjetsko-nemačkim sporazumom o nenapadanjju otkloniti opasnost od nemačke agresije na SSSR. Sagledavanjem tih dveju zabluda, može se zaključiti da ih je Hitler izazvao svojim uspešnim obmanama. Međutim, on je time i sebi nametnuo rat na dva fronta, čime je veliku prvobitnu korist, koju je stekao izigravajući svoje protivnike, postepeno potpuno izgubio. Nakon svega, sagledavajući pogrešne procene zapadnih sila i Sovjetskog Saveza u vezi s Hitlerovim ratnim planovima i njegov strategijski promašaj kojim je

ujedinio svoje protivnike, nameće se zaključak da se valjana strategija ne može graditi ni na zabludama ni na obmanama.

Ali, taj zaključak nas ne oslobađa od obaveze da se traga za odgovorom na pitanje: zašto se stratezi, uprkos proverenim činjenicama, povode za zabludama i neosnovanim ubeđenjima i zašto preferiraju moć koja se temelji na obmani? Ilustracije radi, razmotrimo još jedan noviji primer. Iznenadenje koje su SAD doživele u Iranu, povodom sukoba na njegovom unutrašnjem frontu, naročit je primer za zbivanja koja su svi očekivali, samo ne oni koji su imali najbolje mogućnosti da ih neposredno prate i predvide. SAD su imale u Iranu najviše diplomatskih, trgovinskih, kulturnih i vojnih izaslanika koji su bili svedoci Homeinijeve političke ofanzive protiv Šaha, koga su ipak podržavale do poslednjeg časa, iako je njegov pad bilo nemoguće sprečiti. Može se zaključiti da njih na pogrešan korak nije naveo nedostatak činjenica i obaveštenja, već su one utiskivale činjenice i obaveštenja u pragmatički ram svojih želja i interesa.

Posebno iskustvo imala je i naša zemlja sa separatističkom akcijom na Kosovu. Iako je bilo mnogo znakova koji su nagoveštavali trajnost i organizovanost, smer i razmere te akcije, stalno je propuštana prilika da se ona preseče. A kada je postalo nesumnjivo da ona vodi narušavanju jedinstva SFRJ, taj korak je zahtevao i veće napore i znatnije snage i sredstva.

Činjenica je da je nacionalizam u evropskim relacijama neočekivano postao uznemirujući elemenat u tekućim stratejskim kombinacijama. Oni koji su se obradovali plimi nacionalizma u socijalističkim zemljama, nalazeći u tome znak njihove slabosti i neuspeha, možda su brzo i olako zaboravili pouke novije evropske istorije. Najpre, zato što, podupirući nacionalizam drugih, ne mogu da ga ne oživljavaju i u svojoj kući. A onda, i zbog toga što se nacionalizam, kad jednom uzme maha, nepredvidivo širi, a s mukom obuzdava.

Nije samo nacionalizam u aktuelnoj stratejskoj igri. S još jačim razlogom bi trebalo računati i na držanje naroda i zemalja koji su najviše trpeli od nacionalističke osionosti u nedavnoj prošlosti. Od njih se ne može očekivati drugo do nesavitljiva rešenost da ne dopuste ponavljanje holokausta.

Strategijsku situaciju možemo zamisliti kao veliki luk na kojem su poređani mnogobrojni materijalni i duhovni elementi

sa otiskom tragova koji su na njih ostavili ciklusi ratnog iskustva, prostor i vreme, stare i nove ideje o mogućnostima i načinima njihove upotrebe. Objektivni pluralizam elemenata strategijske situacije usidren je u samoj ratnoj stvarnosti isto onako kao što se ona neprestano odlikuje subjektivnim nastojanjima sa suprotnim ciljevima, čija su dejstva međusobno zavisna. U strategijskim kombinacijama ne može se uzimati u obzir samo aktivnost jedne strane (Klauzevic). U ratu su svako načelo i svaki problem dvojni. Imaju, kao i metalni novčić, dva lica. Jer, u ratu rade dvojica (Lider Hart).

Strategija se oslanja na pouke istorije i udubljuje u svojstva individualnog trenutka, oslanja se na nauku u elementima čiji su odnosi i efekti proverljivi i na intuiciju u onima koji su izvan racionalnog domašaja. Ma koliko rastao broj elemenata koji se mogu izmeriti i jasno saznati, time se povećava i značaj onih koji nisu podložni računici, sve i ako se njihov broj smanjuje. Uz objektivno utvrđene činjenice u strategijske kombinacije ulazi i subjektivni duh stratega, njegova snaga i slabost, čvrstina i kolebljivost, odlučnost i malodušnost, istrajnost i posustalost, volja i bezvoljnost. Strateg ima mnoge pomoćnike, saradnike i savetnike, ali odluku donosi sam i za to snosi odgovornost. On nikada neće moći da vidi i sazna sve moguće elemente koji čine strategijsku situaciju, ali na njemu je da među onima kojima raspolaže odvoji bitne od nebitnih i da na tome gradi strategijsku kombinaciju. Naročito je važno da ne uveličava povoljne okolnosti i da ne umanjuje nepovoljne, da na prvom koraku ne doživi neuspeh koji se najteže podnosi.

S U M M A R Y

STRATEGIC COMBINATIONS

The author deliberates on strategic combinations as a separate thematic ensemble within the domain of strategy, taking into account the empirical foundations and the corresponding interpretations of war experiences.

Different elements of strategic combinations have been divided to three groups: physical, psychical and methodological ones. Even when not mentioned, the significance of this division of the element is substantial, particularly with a view to their playing main or secondary roles and to their interconnection and interdependence.

Roles of armed forces arms and services, of attack and defence, mobility and manoeuvre, spatial and time coordinates are most conspicuous. Yet the most adequate solutions are not to be found in skillful combining of these elements, since in addition to material elements there also exist the morale ones which cannot be exactly identified, while being sometimes of a decisive significance.

Strategic combinations are only feasible with utilization of elements available to strategy, and not as combinations of ideas not based on reality. Facts and matter for them are drawn from the experience collected by history and from the peculiar characteristics of the contingencies for which they are being prepared. The best results are attained when such elements are utilized or applied that can be interconnected most easily and in unprecedented manners.

R É S U M É

LES COMBINAISONS STRATEGIQUES

Cet article traite des combinaisons stratégiques comme étant un ensemble thématique à part dans le corpus de la stratégie, en s'appuyant sur une base empirique et sur les interprétations correspondantes de l'expérience de guerre.

L'auteur a réparti les différents éléments des combinaisons stratégiques en trois groupes suivants: physiques, psychiques et méthodologiques. Même s'ils ne sont pas expressément énumérés, ces groupes sont dans grand intérêt, surtout en ce qui concerne leur rôle principal ou secondaire et leurs liens de reciprocité et de dépendance.

Dans les combinaisons stratégiques, le rôle le plus éminent est celui des armées et des armes des forces armées, celui de l'attaque et de la défense, de la mobilité et de la manoeuvre, des coordonnées spatiales et temporelles. Néanmoins, les solutions les plus adéquates ne sont pas le résultat exclusif de l'art de combiner ces éléments, car outre les éléments commensurables et matériels il s'agit aussi des éléments moraux qu'il n'est pas facile de déterminer avec exactitude et qui sont quelquefois d'un intérêt décisif.

Les combinaisons stratégiques ne sont possibles que moyennant les éléments qui sont mis à la disposition du stratège, et qui, par conséquent, ne reposent pas sur des combinaisons d'idées qui n'ont pas d'appui dans le réel. Ils sont pris dans l'expérience recueillie dans l'histoire et des circonstances individuelles pour lesquelles ils doivent être préparés. Les résultats sont les meilleurs lorsque on utilise les éléments dont les liens sont faciles à établir, notamment d'une façon jusque là inconnue.

Р Е З Ю М Е

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ КОМБИНАЦИИ

В статье рассматриваются стратегические комбинации как отдельное тематическое целое в корпусе стратегии, причем опирается на эмпирическую основу и соответствующие толкования военного опыта. Различные

элементы в стратегических комбинациях автор разделил в три группы: физические, психические и методологические. И когда определенно не перечисляются, эти группы имеют огромное значение, в частности с аспекта их главной и второстепенной роли и взаимосвязей и зависимости.

В стратегических комбинациях наиболее четко выделяется роль видов и родов вооруженных сил, наступления и обороны, подвижности и маневра, координат пространства и времени. Однако, наиболее подходящие решения не находятся исключительно в искусстве комбинирования этих элементов, ибо, наряду с измеряемыми материальными элементами существуют и духовные, которые нельзя точно определить, а иногда обладают решающим значением.

Стратегические комбинации возможны только с теми элементами, которые находятся в распоряжении стратегии, а не как какое-нибудь вневременное комбинирование идей без опоры в действительности. Материал для них черпается из опыта, накопленного историей, и из индивидуальности мгновения, для которого подготавливаются. Лучшие результаты получаются при употреблении элементов, которые наиболее просто связывались.